

ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІКИ УСПІХУ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

SIGNIFICANCE OF PEDAGOGY OF SUCCESS IN PREPARATION FUTURE SOCIAL WORKERS

Відображені основні практико-теоретичні підходи педагогіки успіху. Проведено між-дисциплінарний аналіз педагогічних ідей, пов'язаних із цією інноваційною категорією, основним механізмом реалізації якої є ситуації успіху. Надані результати опитування майбутніх соціальних працівників щодо розуміння сутності поняття успішності та його складників.

Ключові слова: педагогіка успіху, успішна людина, ситуація успіху, фактори успіху в навчанні, соціальний працівник.

Отражены основные практико-теоретические подходы педагогики успеха. Осуществлен междисциплинарный анализ педагогических идей, связанных с этой инновационной категорией, основным механизмом реализации которой выступают ситуации успеха. Предложены результаты

опроса будущих социальных работников относительно понимания сущности понятия успешности и его составляющих.

Ключевые слова: педагогика успеха, успешный человек, ситуация успеха, факторы успеха в обучении, социальный работник.

The main practical-theoretical approaches of the pedagogy of success are shown. An interdisciplinary analysis of pedagogical ideas related to this innovative category has been made, the main mechanism for the realization of which are success situations. The results of a survey of future social workers on understanding the essence of the concept of success and its components are proposed.

Key words: pedagogy of success, successful person, situation of success, success factors in training, social worker.

УДК 378.14

Кримчак Л.Ю.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної роботи
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Внутрішній світ студентської молоді характеризується наявністю необмежених психофізіологічних можливостей, які реалізуються молодими людьми протягом усього процесу навчання в закладі вищої освіти (далі – ЗВО). У нових освітніх умовах виникає потреба зрозуміти й сприйняти себе, усвідомити свою індивідуальність і значущість, розвинути власні здібності й сформувати позитивні риси. Це потребує пошуку нових форм, нетрадиційних підходів до організації навчального процесу, підвищення рівня активності особистості в оволодінні майбутньою професією. У зв'язку із цим виникає об'єктивна необхідність удосконалення процесу підготовки соціальних працівників у ЗВО, де формується особистість, яка усвідомлює свої можливості, прагне до самоосвіти, самовдосконалення, максимальної самореалізації, досягнення успіху в житті. Вирішення зазначених завдань потребує знань про закономірності та механізми досягнення успіху, які є предметом вивчення педагогіки успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Педагогіка успіху, що базується на індивідуальній характеристиці особистості, її прагненні до самореалізації, отримала інтенсивний розвиток в Україні з початку XXI століття. Проте її засновниками слід вважати таких учених, як У. Глассер, Я. Коменський, Дж. Локк, К. Ушинський [10] та ін., які бачили вирішення освітніх проблем у перевтіленні навчальних закладів у майстерню гуманності, у захисті прав дитини на успішне життя, самоствердження, самовираження та гармонійний розвиток.

Основи вітчизняної педагогіки успіху закладено А. Макаренком, В. Сухомлинським та іншими вче-

ними, на думку яких успіх підтримує інтерес особистості до навчання, який з'являється завдяки задоволенню від отримання знань та оволодіння ними.

Психолого-педагогічна література дає можливість зрозуміти, що зміст педагогіки успіху базується на ідеях, пов'язаних із гуманістичною психологією (У. Глассер), гуманістичною педагогікою (Ш. Амонашвілі, І. Якіманська й ін.), особистісним підходом в освіті (К. Платонов та ін.), концепцією мотивації та людських потреб (А. Маслоу), особистісно орієнтованою освітою в історії України (О. Бондаревська [2], Л. Кондрашова [3] та ін.) і системним підходом до освіти, який орієнтований на успіх як на провідну позицію під час навчання студента.

Спираючись на наукові бачення ролі педагогіки успіху в освіті, у своїй статті ми розвиваємо думку, що в процесі підготовки фахівців соціальної сфери ця наука є важливою складовою частиною нового педагогічного мислення, що потребує перегляду й переоцінки всіх елементів освітнього процесу: уваги науково-педагогічних працівників до особистості студента, довіри до нього та прийняття його цілей, потреб, інтересів, адже сучасна освіта має відповідати вимогам суспільства й будуватися з урахуванням особливостей соціальної політики держави.

Щодо підготовки соціальних працівників в Україні, то тенденції в дослідженнях представлені пріоритетними напрямками розвитку професійної освіти, що пов'язані з вимогами соціуму та професійної спільноти до формування особистості фахівця соціальної сфери (І. Ларіонова [4]); розвитком університетської системи освіти, спрямованої

на якісну роботу ЗВО з виробленням інноваційних знань і технологій, збереженням культурно-історичних традицій і вмінь кадрів адаптуватися до змін у суспільстві; позитивними тенденціями підготовки соціальних працівників, що дозволяють оновлювати методичну систему практичного навчання та впроваджувати новітні підходи в процес формування майбутнього працівника соціальної сфери (Л. Романовська [7]).

Слід зазначити, що вивчення шляхів покращення підготовки працівників соціальної сфери в Україні залишається сьогодні досить актуальним, тому великого значення набувають стратегії створення ситуації успіху (цілеспрямованого, спеціально організованого комплексу умов, які дозволяють досягти значних результатів у діяльності особистості, що супроводжується позитивними емоціями та психологічними переживаннями індивіда).

Мета статті. Динамізм розвитку фахової підготовки соціальних працівників, зростання їхньої ролі в питаннях попередження та подолання соціально небезпечних проблем і явищ вимагає оновлення змісту, форм і методів навчання. Тому метою статті є висвітлення значущих елементів педагогіки успіху в процесі підготовки соціальних працівників у ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Педагогіка успіху – наука про способи активізації внутрішнього світу особистості, власних ресурсів і потенціалу, стимулювання до саморозвитку та самовдосконалення, спрямованого на досягнення життєвого успіху [6, с. 46].

Категорія успіху є міждисциплінарною, адже вона виступає предметом дослідження філософів (Ф. Ніцше, Ч. Пірс та ін.), психологів (Б. Ананьєв, Л. Виготський та ін.). Їй присвячували свої праці соціологи (Е. Дюркгейм, П. Сорокін та ін.). Особливу увагу цьому поняттю приділяли педагоги (О. Белкін, О. Романовський та ін.). Не оминули увагою цю проблему науковці, які вивчали питання становлення та розвитку соціальної роботи (М. Річмонд, Б. Трейсі та ін.).

Важливим для нас є розуміння поняття успіху з погляду психологів і педагогів. Так, перші тлумачать успіх як переживання стану радості, відчуття задоволення від отриманого результату, який перевершив очікування та надії особистості чи збігся з ними. Саме ці відчуття є рушійною силою для мотиваційної діяльності, що змінює рівень самооцінки та самоповаги індивіда. За умови стійкості та постійності успіху в житті в людини виникає своєрідна реакція, яка звільнює прихований до певного часу потенціал [2, с. 28].

На думку педагогів, успіх визначається як досягнення результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому [2, с. 30]. Він може виступати результатом продуманої, роз-

робленої та впровадженої тактики викладача, в основі якої лежить прагнення студента заслужити схвалення, ствердити своє Я, свою позицію, переконавання й цінності.

Привертає увагу й той факт, що успіх тісно пов'язаний із поняттям «успішна людина». Тому, безперечно, слід звернути увагу на книгу А. Маслоу «Мотивація й особистість» [5]. У ній автор дає визначення успішній людині, що зорієнтована на задоволення потреб у власному розвитку, основою яких є самоповага та повага з боку інших; на самоактуалізацію та реалізацію своїх здібностей і талантів; на усвідомлення своєї значущості та необхідності розвитку свого Я.

Спираючись на висновки К. Ушинського, якого по праву вважають засновником вітчизняної педагогіки успіху, можна зрозуміти, що процес підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО має будуватися на підтримці інтересів студентської молоді до навчання. Але інтерес, на думку науковця, з'являється лише тоді, коли є натхнення, що народжується від успіху в оволодінні знаннями [10, с. 150]. Методи, які мають використовуватися в навчальній діяльності, повинні викликати в студентів бажання пізнавати навколишнє середовище, а заклад вищої освіти має стати закладом пізнання, творчої активності, радості спілкування та взаємодії [9, с. 23].

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що головний сенс роботи викладача ЗВО – це забезпечення кожному студенту ситуації успіху. Проживаючи ситуацію успіху в навчанні, майбутні соціальні працівники усвідомлюють власну компетентність, набувають відчуття гідності, самодостатності, емоційної стабільності та психологічного комфорту. На нашу думку, навіть одноразове переживання успіху може докорінно змінити стан студента, ритм і стиль його життєдіяльності, взаємовідносин з оточуючими. Якщо молода людина зможе досягти успіху в навчанні, то в неї є всі шанси на успіх у самостійному житті.

Із приводу сказаного вище слід зауважити, що в умовах закладу вищої освіти підготовка соціальних працівників має будуватися на розумінні того, що успіх у навчанні – це багатомірне поняття, яке розкриває можливості майбутніх фахівців і їхній потенціал. Тому його треба розуміти не тільки як результат, а і як процес, який складається із цілої низки факторів:

1) наявність властивої лише індивіду активної позиції та потенціалу, уміння використовувати їх повною мірою на практиці;

2) здатність рухатися до поставленої мети, спираючись на свої переконання, цінності, звички, здібності та таланти;

3) прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, уміння корегувати свої дії, поведінку, вчинки, що вимагає наявності таких якостей, як

самосвідомість, самоконтроль, самооцінка та відповідальність;

4) володіння майстерністю людських взаємовідносин, що залежить від сформованої комунікативної компетентності майбутнього соціального працівника, стратегії та тактики особистісного впливу, управління конфліктами та навичками успішного лідерства.

Таким чином, зазначимо, що одним із важливих завдань у підготовці майбутніх соціальних працівників є стимулювання їх до активної роботи над власним розвитком і самовдосконаленням. Тому освітній процес повинен будуватися так, щоб кожен студент отримав шанс на всебічний розвиток, який ляже в основу самореалізації та досягнення життєвого успіху.

Нині значення педагогіки успіху в підготовці майбутніх працівників соціальної сфери в умовах закладів вищої освіти залишається недостатньо вивченим. Тому цьому питанню було присвячене опитування «Успішність студента як майбутнього фахівця із соціальних питань», яке проводилося на базі Дніпровського університету імені Олеся Гончара протягом 2017–2018 років. Метою опитування стало виявлення розуміння поняття успішності та його складників. Нас цікавив погляд майбутніх соціальних працівників на лідерство та засоби досягнення успіху. У якості респондентів виступили 162 студента кафедри соціальної роботи, які навчалися на I–VI курсах. Вибір респондентів зумовлений професійною орієнтацією.

Дослідження показали, що студенти першого курсу до поняття «успішна людина» насамперед відносять матеріальну забезпеченість, кар'єру та самореалізацію (54%). 76% студентів четвертого курсу також віддають перевагу матеріальному забезпеченню, а 17% студентів п'ятого та 24% студентів шостого курсів на перше місце ставлять самореалізацію, 32% студентів третього курсу – кар'єру. Проте друге місце респонденти всіх груп відвели благополуччю сім'ї.

На наш погляд, це зумовлено, з одного боку, наявним у соціумі стереотипом успішної людини як матеріально забезпеченої, а з іншого – перерозподілом соціальних ролей.

У якості визначального фактора успішності переважна більшість студентів відзначила цілеспрямованість. Проте юнаки та дівчата, що навчаються на першому та другому курсах, більше розраховують на вдачу та везіння (56%), що, на наш погляд, пов'язано з незрілим інфантилізмом, притаманним сучасним молодим людям.

Відомо, що соціальна робота вимагає від фахівця лідерських якостей, які відіграють важливу роль в управлінській діяльності. У зв'язку із цим заслуговує на увагу той факт, що визначаючи цілеспрямованість у якості основного фактора, більше половини опитаних студентів не

пов'язують успішність із лідерством, вважаючи, що ця роль посилюється далеко не кожному. Таким чином, простежується протиріччя між прагненням до матеріальної забезпеченості та кар'єрного зростання, з одного боку, і неготовністю брати на себе відповідальність, проявляти вимогливість та ініціативу – з іншого. Розуміючи важливість у досягненні успішності такого особистісного фактора, як цілеспрямованість, студенти перших і других курсів не можуть чітко сформулювати власні цілі, тоді як студенти старших курсів більш свідомо ставляться до розстановки життєвих пріоритетів. Під час налаштування на матеріальне благополуччя та кар'єру далеко не всі респонденти прагнуть до професійного зростання.

Серед опитуваних першого курсу 31% студентів наголосив на готовності постійно навчатися як на умові, що визначає успішність. Результати опитування третього курсу показали зворотну картину: лише 9% готові постійно навчатися. Такий результат можна пояснити статусними відмінностями: більшість студентів починає поєднувати навчання з роботою, тим самим бере на себе додаткові обов'язки, що, на їхню думку, перешкоджає навчанню.

За відомостями сучасних працедавців, на ринок праці вийшло нове покоління, яке важко мотивувати звичними засобами. Робота для таких осіб не є самоціллю. У них дуже розширене поняття допустимого. Гедонізм переважає над обов'язком. Як правило, спостерігається конфлікт співробітників із досвідом і молодих кадрів, які орієнтуються на особистісну вигоду, насамперед матеріальну.

Для виявлення моральних орієнтирів було поставлене запитання «Чим повинна керуватися успішна людина, мораллю чи вигодою?». Думки респондентів розійшлися. Студенти старших курсів віддали перевагу вигоді, аргументуючи це твердженням, що «...успішна людина для досягнення власної мети повинна йти «по головах», не повинна бути м'якотілою». Натомість респонденти перших двох курсів віддали перевагу моралі.

Той факт, що майбутні соціальні працівники, які готують себе до роботи в напрямку надання соціальної допомоги та підтримки населенню, готові поступитися мораллю задля вигоди, безумовно, змушує замислитися. У цілому результати опитування показали, що в повсякденній свідомості майбутніх працівників соціальної сфери здійснюється диференціація понять «успіх» і «успішність». У понятті «успіх» молоді люди фіксують насамперед об'єктивні досягнення в конкретній діяльності та в житті в цілому, а поняття «успішність» відображає суб'єктивні переживання й умови досягнення успіху. При цьому в якості умов досягнення успіху для більшості респондентів виступають особистісні, а не зовнішні ресурси. Це повною мірою відповідає сучасним суспільним викликам.

Висновки. Резюмуючи викладене, слід зазначити, що ситуація успіху є рушійною силою подальшого розвитку майбутнього фахівця соціальної сфери. Якщо під час навчання в ЗВО молода людина не відчуває успіхів у будь-яких видах діяльності (громадській, науковій та ін.), у взаємодії з викладачами й одногрупниками, у вирішенні соціальних конфліктів або в подоланні невдач, то в подальшому в неї можуть виникати проблеми в професійній адаптації, соціалізації й інтегруванні в суспільство. Тому, на наш погляд, вирішення проблеми успішного навчання пов'язане з педагогікою успіху. Це провідна складова частина інноваційного мислення, що потребує подальшого вивчення, перегляду та переоцінки всіх компонентів підготовки соціальних працівників до подальшої успішної життєдіяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белкин А. Ситуация успеха: книга для учителя. Екатеринбург: УГЛУ, 1997. 186 с.
2. Бондаревская Е. Вариативность стратегии личностно-ориентированного воспитания. Лучшие страницы педагогической прессы. 2001. № 1. С. 63–71.
3. Педагогика успешности: практико-ориентированный аспект. Коллективная монография / под ред. д. п. н., проф. Л. Кондрашовой и д. п. н., проф. А. Клим-Климашевской. Черкассы–Седльце: ЧНУим.Б.Хмельницкого.УПХ, 2015. 429 с.
4. Ларіонова Н. Професійне покликання та професійна мотивація соціального працівника. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, педагогічні науки / гол. ред. В. Курило. Луганськ, Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. № 1 (236), січень. С. 28–36.
5. Маслоу А. Мотивация и личность: пер. с англ. 3-е издание. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 352 с.
6. Никишина Г., Чупринина Л. Педагогика успеха: теоретические подходы и практика реализации. Вестник ОГПУ. 2006. № 3. С. 46.
7. Романовська Л. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності та позитивні тенденції такого процесу в Україні. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». Хмельницький: ХІСТ, 2013. № 2(8). С. 224–227.
8. Романовский А., Михайличенко В., Грень Л. Педагогика успеха: учеб. Х.: НТУ «ХПИ», 2012. 372 с.
9. Сухомлинський В. Людина – найвища цінність. Вибрані твори: у 5 т. Т. 2. К.: Рад. школа, 1976. 634 с.
10. Ушинский К. Труд в его психическом и воспитательном значении. Избранные сочинения. М.: Издательство Юрайт, 2018. 359 с.